

Läsliv

2020 #1

EN TIDSKRIFT FRÅN MYNDIGHETEN FÖR TILLGÄNGLIGA MEDIER

Det ska
vara enkelt
att läsa

5

tjocka
romaner
i Legimus

VAD ÄR LÄTTLÄST?

Hanna Larsson från
nya lättlästförlaget
Hedvig resonerar

SÅ GÖRS TALBÖCKER

Vi förklarar steg för steg

”Biblioteken räddade mig

Läsambassadören Bagir Kwiek fann litteraturen på Bergsjöskolans bibliotek

Det viktiga arbetet fortsätter!

Äntligen vår! Fåglarna kvittrar som galningar i skogen där jag bor och det har knoppats i trädgården sedan i februari. En ovanligt tidig vår som det ser ut. Det är också en nystart för Läsliv och MTM. Sedan årsskiftet sitter vi i våra nya lokaler i Malmö. Myndighetens flytt från Stockholm är fullbordad och ett nytt kapitel tar vid.

Det här är mitt första nummer som redaktör för Läsliv och jag är väldigt glad över att få vara med och arbeta för tillgänglig läsning för alla. Något som borde vara en självklarhet men som långt ifrån är det.

Tillsammans med redaktionen fortsätter jag det viktiga och spännande arbetet med att sprida läsglädje och att inspirera dig som arbetar med tillgänglig läsning! Jag ser också fram emot att höra ifrån dig. Kom gärna med synpunkter på tidningen och tips på saker som du tycker att vi ska skriva om.

I det här numret intervjuar vi två personer som också är med om en nystart: Bagir Kwiek, läsambassadör, och Hanna Larsson, ansvarig förläggare på nya lättlästförlaget Hedvig. Vi gör en djupdykning i talbokens värld där du får veta allt om hur böckerna väljs ut, vem som tar besluten och hur de läses in. Därtill nyheter och en massa boktips, precis som vanligt. Trevlig läsning!

Anette Säfström

Anette Säfström,
redaktör
anette.safstrom@mtm.se

FOTO: MATHIAS NILSSON

Läsliv

ges ut av Myndigheten för tillgängliga medier 3–4 gånger per år. Citera oss gärna men ange källa. Det är gratis att prenumerera och den finns som tryckt tidning och taltidning. För frågor kring prenumeration kontakta oss via info@mtm.se eller via telefon 040-653 27 10 (vardagar 8.30-12). **Adress:** MTM, Box 51, 201 20 Malmö. **Hemsida:** www.mtm.se.

Redaktion: Anette Säfström (redaktör och layout), Hillevi Andreasson, Ida Bengmark, Ingrid Källström, Ellen Follin, Emma Kindblom.

Ansvarig utgivare: Magnus Larsson. **Tryck:** TMG Tabergs. **ISSN:** 2001-7103. **Omslagsfoto:** Susanne Kronholm

INNEHÅLL

- 3** Nytt från MTM
- 4** Aktuellt
- 6** Läsambassadören Bagir Kwiek
- 9** Krönika
- 10** Allt om talböcker
- 14** Historiska tegelstenar i Legimus
- 15** Barn och unga
- 16** Nya bokförlaget Hedvig
- 20** Lättlästförfattaren
Emma Frey-Skøtt
- 21** Vårens lättlästa böcker
- 22** Frågor och svar
- 23** Quiz och serie

Nominera till våra priser:

Läsguldet och Årets läsombud!

Läsguldet – tillgänglig läsning för alla

Vet du någon som gör en extra insats för personer med läsnedsättning eller nedsatt läsförmåga? Då ska du nominera till MTM:s tillgänglighetspris Läsguldet! Priset är till för att uppmärksamma personer eller aktörer som skapar möjligheter för personer med läsnedsättning eller med nedsatt läsförmåga att läsa på sina villkor.

Priset på 25 000 kronor ska användas för att sprida läsglädje. Lämna din nominering senast den 30 juni på mtm.se/lasguldet

TILLGÄNGLIG LÄSNING FÖR ALLA

Årets Läsombud

Delas ut till ett läsombud eller en högläsare som har gjort extra fina insatser för att främja läsningen inom LSS- eller äldreomsorg. Priset består av 10 000 kronor. Lämna din nominering senast den 15 augusti på mtm.se/lasombud

MTM skapar kunskapspaket till Bokstart

MTM har inlett ett samarbete med Kulturrådet i deras nationella satsning Bokstart där myndigheten kommer att ta fram kunskapspaket kring tillgänglig läsning.

Bokstart är ett samarbete mellan bibliotek, förskolor och barnhälsovården med syfte att stötta och hjälpa föräldrar att stimulera sina barns språkutveckling. Det sker med hjälp av kunskapspaket inom olika ämnen och man vänder sig till familjer med barn i åldrarna 0-3 år.

Lättläst om klimatförändringar

Människans påverkan på klimatet är en av de stora frågorna i vår tid och något som förekommer i nyhetsflödet i stort sett varje dag. Den lättlästa nyhetstidningen 8 Sidor har i en serie artiklar berättat om varför jorden blir varmare, vad som händer när jorden blir varmare och mycket mer. www.8sidor.se/klimatet.

Vi arbetar för att sprida vår kunskap om tillgänglig läsning till fler aktörer på marknaden. På sikt ger det våra målgrupper ett större utbud av litteratur.

Magnus Larsson,
generaldirektör MTM

LL-förlaget ger ut lättläst bakbok

I januari arrangerade LL-förlaget en workshop tillsammans med ett gäng läsare och Begripsam för att komma fram till vad som gör ett recept lättläst. Arbetet kommer att resultera i den lättlästa boken Baka kakor. Författare är konditorn och matskribenten Mia Öhrn. Boken ges ut på LL-förlaget i höst.

Mia Öhrn.

FOTO: ULRICA POUSSETTE

Vad läser du i vår?

Eva Bonde, chefredaktör

Jag är med i en kvinnohistorisk bokcirkel och vi håller just nu på att läsa Flannery O'Connors novellsamling "En god man är svårt att finna".

Tommy Säfström, utvecklare

Jag läser "The Complete Fiction of H. P. Lovecraft". Den innehåller alla författarens samlade verk. Vissa historier är briljanta, andra genomlysta av hans illa dolda människorförakt. Ett tillfälle att öva sitt tålamod och kritiska tänkande.

Emma Olevik, Redaktör

"Herrarna satte oss hit: om tvångsförflyttningarna i Sverige" av Elin Anna Labba. Den handlar om de renskötande samerna som från 1920-talet tvingades flytta eftersom de inte längre fick färdas över gränsen till Norge med renarna.

Magnus Gudmundsson, utredare

Jag läser "Geniet från Breslau" av Lena Einhorn. Har läst hennes bok om Siri von Essen tidigare och uppskattar hennes ambition att ge liv åt personer som kanske mest gått till historien som bifigurer men som ändå "var med".

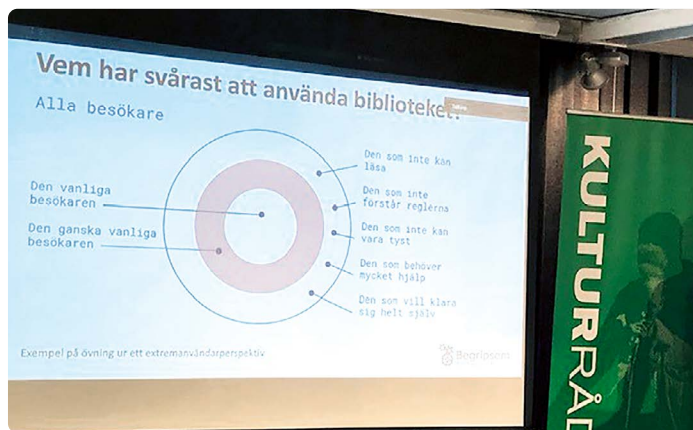

FOTO: ANNA MOBERG

Kompetenslyft, samverkan och tydligare krav på utformning av lokaler ska utveckla bibliotekens kognitiva tillgänglighet.

Kognitiv tillgänglighet på biblioteken

Kulturrådet har genomfört en kunskapsöversikt om bibliotekens möjligheter att skapa en tillgänglig verksamhet för personer med psykiska, kognitiva och intellektuella funktionsnedsättningar.

I enlighet med bibliotekslagen är tillgänglighetsfrågor ett prioriterat område för folkbiblioteken men arbetet med den kognitiva tillgängligheten har inte utvecklats på samma sätt som med den fysiska tillgängligheten.

Enligt rapporten beror det bland annat på brist på kunskap om rätt metoder och verktyg och en osäkerhet kring vem som har mandat att bedriva förändringsarbetet.

Rapporten lyfter framgångsfaktorer och goda exempel med syftet att stimulera till diskussion om hur arbetet med kognitiv tillgänglighet kan utvecklas. Ommöblering för att skapa lugna ytor och justering av ljus och buller är enkla åtgärder som kan göra stora skillnader i bibliotekens miljö. Författarna rekommenderar också ett fördjupat samarbete och kunskapsdelning mellan biblioteken för att dela erfarenheter om vad som skapar god kognitiv tillgänglighet.

Rapporten presenterades i Stockholm den 25 februari och ingår i Kulturrådets regeringsuppdrag Stärkta bibliotek som pågår 2018–2020.

Sveriges första litteraturpris för lättläst

Studieförbundet Vuxenskolan instiftar ett litteraturpris för lättläst. Priset är på 50 000 kronor med utdelning varje år och ges till författare och återberättare av nyligen utgiven litteratur på lättläst. Priset delas ut för första gången på bokmässan i Göteborg i september 2020.

Poddtips om läs- och skrivsvårigheter

I sin serie om Garantin för tidiga insatser har Specialpedagogiska skolmyndighetens podd Lika värde fyra avsnitt om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Du hittar dem på hemsidan: www.spsm.se/om-oss/folj-oss/podd/

”Vi vill förbättra läsoplevelsen”

Hur gör vi syntetiskt tal bättre? Det är kärnfrågan i projektet som ska få studenter att kunna lyssna bättre och längre på text.

Tänk dig att du behöver lyssna på en bok för att klara dina studier. Hur väl fungerar den här rösten för dig? Det var en av frågorna i en studie om lyssningströtthet hos personer som studerar med hjälp av syntetiskt tal som avslutades i vintras. Syftet var att ta reda på vilka egenskaper hos en röst som är bra och dåliga och vad i uppläsningen som är viktigt för att kunna behålla koncentrationen.

– Vi vill använda resultaten både för att förbättra de talsyntesröster vi använder idag, men också som underlag för utveckling och kravställning av nya talsyntesröster. Vår ambition är att förbättra läsoplevelsen, säger Christina Tännander, projektledare och talteknolog, som deltog i studien för MTM:s räkning.

Studien, ”Subjektiva intryck av lyssningströtthet hos personer som studerar med hjälp av syntetiskt tal”, finansierades av Sveriges innovationsmyndighet Vinnova och drevs av MTM och Kungliga Tekniska högskolan. Den bestod av en webbenkät och ett lyssningstest där deltagarna lyssnade på olika röster och bedömde hur bra de var för långlyssning. De fick också tilldela rösterna olika egenskaper.

De flesta gillade en medelålders röst,

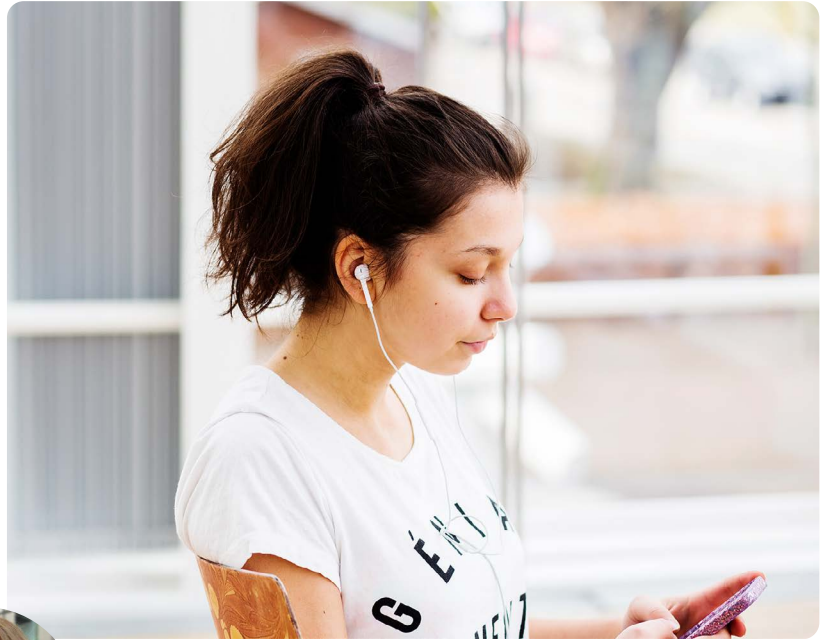

FOTO: APELOGA

Christina Tännander på MTM ledde studien, där deltagarna bland annat fick tilldela uppspelade röster olika egenskaper.

varken ljus eller mörk men mjuk och flödande. Uppläsningen ska vara tydlig, trovärdig, intressant, engagerad och saklig. Det värsta man vet är hörbara munljud, som smaskningar. Många gillar inte heller ljusa, nasala och gälla röster.

Nu har ett nytt projekt tagit vid som ska pågå under tre år: ”Djupinlärd talsyntes för uppläsning av lång och informationsrik text på svenska”. Syftet är att ta fram en talsyntes som lämpar sig för långa och avancerade texter med många fackuttryck. Man vill också skapa bättre uttal av ord som är okända för talsyntesrösten och göra bättre kategorisering av olika typer av text. ●

Högskolelitteratur

Universitets- och högskolestudenter har rätt att få sin obligatoriska kurslitteratur inläst. Det görs ofta med syntetiskt tal eftersom det går betydligt snabbare än om den produceras med mänsklig röst. Syntetiska talböcker innehåller alltid både text och tal. Över 13 000 studenter är låntagare av tillgänglig högskolelitteratur.

Sveriges nya läsambassadör, Bagir Kwiek, arbetar för att främja det romska språket, ett av Sveriges fem minoritetsspråk. De övriga är finska, meänkieli, samiska och jiddisch.

”Kunskap är makt”

Bagir Kwiek upptäckte litteraturen som ung på Bergsjöskolans bibliotek i Göteborg. Nu är han ny läsambassadör med fokus på det romska språket.

TEXT INGRID KÄLLSTRÖM, ANETTE SÄFSTRÖM FOTO SUSANNE KRONHOLM

Som barn gick han ofta till Bergsjöskolans bibliotek i Göteborg. Han, som många år senare skulle bli Sveriges läsambassadör. Han satt där och läste och åt godis som han smuglat in.

– Jag kunde sitta där i timmar. Hemma var vi sju syskon, det var ingen idé att ta med böcker hem för jag fick inte ha dom i fred, berättar Bagir Kwiek.

Med en mamma som inte kan läsa och en pappa som bara gått i skolan i två år var böcker och utbildning långt ifrån en självklarhet i hans uppväxt. Han menar själv att biblioteken blev hans räddning och han

beskriver litteraturen som en avgörande del i hans liv.

– Litteraturen har hjälpt mig att växa som människa och förändrat mig som person. Läsning handlar mycket om att sätta sig in i andra människors världar och förstå dem, säger han.

Bagir Kwiek har arbetat som samhällsvägledare på Romano Center i Göteborg. Han var också en av initiativtagarna till ”Vi är romer!” som fick utmärkelsen Årets utställning 2013 och visades på Göteborgs Stadsmuseum. Att ha blivit utsedd till årets läsambassadör ser han som ett hedersuppdrag.

– Det känns överkligt och otroligt hedrande!

Hur ser du på ditt uppdrag som läsambassadör?

– Som ett otroligt tillfälle att hjälpa mitt folk och som ett nytt kapitel i deras historia i Sverige. Jag har föreläst mycket om romernas mörka historia och nu får jag tillfälle att lyfta positiva saker i den romska kulturen.

Älskar kampsport och meditation

Bor: Mellan Bergsjön och Kortedala i Göteborg.

Familj: En otroligt stor familj men om ni menar kärnfamilj så har jag 5 barn och ett barnbarn.

Fritidsintressen: Jag älskar att umgås med familjen, träna kampsporter och meditera.

Läser just nu: Danger! Educated Gipsy av Ian Hancock.

Den prisbelönta utställningen ”Vi är romer!” är ett exempel på Bagir Kwieks arbete med romsk kultur.

Vad är det första du ska göra som Läsambassadör?

– Jag vill initiera ett projekt om romernas berättarhistoria och tradition. Det finns ett talesätt som säger att ”En historia är lika lång som en historias minne”. Det vill säga att när en historia berättas så är den inte längre än det man kommer ihåg av den. När de äldre som berättat inte finns kvar längre, försvinner också historierna. Jag planerar därför att starta ett projekt med författarverkstäder där yngre intervjuar äldre släktingar. Det har två fördelar: man både skapar ny litteratur och bevarar den romska historien.

Bagir Kwiek berättar också om sina planer på att bibliotek ska kunna ansöka om att bli romska Läsambassader om de uppfyller vissa krav, till exempel att de har en bok om romsk historia, en om det romska språket och så vidare.

– Det går hand i hand med bibliotekslagen där det står att bibliotek ska synliggöra minoriteters kultur.

Nu får jag tillfälle att lyfta det positiva i den romska kulturen.

Du har läst in talböcker för MTM:s digitala bibliotek Legimus. Hur kom det sig?

– Jag blev kontaktad av en organisation som sökte personer som kunde olika romska dialekter. Uppdraget var att spela in talböcker för synskadade. Jag tyckte det lät jättekul och när jag förstod varför man gör talböcker blev jag ännu mer motiverad! Jag har läst in barnböcker och en novell av August Strindberg. Det var otroligt givande och kul att få bidra.

Vilka dialekter och språk talar du?

– Jag pratar de romska dialekterna lovara och kelderash och så pratar jag sex språk: romani, polska, albanska, jugoslaviska, engelska och svenska.

Vilken rubrik skulle du vilja sätta på den här intervjun?

– Kunskap är makt. ●

Den nya läsambassadören pratar sex språk och två romska dialekter.

3 boktips från Bagir Kwiek

- Så talade Zarathustra av Friedrich Nietzsche
- Fem ringars bok av Miyamoto Musashi
- Inferno av Dante Alighieri

Tidigare läsambassadörer

Johan Anderblad

2017–2019. Programledare, producent och barnboks-författare.

Ann-Marie Körling

2015–2017. Författare och lärare. Skriver i huvudsak pedagogisk litteratur.

Johanna Lindbäck

2013–2015. Författare och lärare och en av personerna bakom bloggen bokhora.se.

Johan Unenge

2011–2013. Författare som bland annat skrivit serien Livet enligt Rosa tillsammans med Måns Gahrton.

Bibliotekarien Ellen Follin på MTM funderar över året som gått – ur ett mångspråksperspektiv.

Vad gjorde vi 2019?

I mitten av maj förra året började jag min anställning som mångspråksbibliotekarie på MTM. En uppgift som skulle visa sig väldigt nyttig och intressant var arbetet med årsredovisningen, där myndighetens verksamhet ska berättas i siffror, statistik och text.

På min lott föll att berätta vad vi åstadkommit inom området språklig mångfald. Det omfattar både migrantspråk, nationella minoritetsspråk och det som, lite yvigt, kallas för skolspråk. Det vill säga språk som de flesta skolor erbjuder som moderna språk.

Vad har vi då gjort för de användare som behöver, och har rätt till, tillgängliga medier på andra språk än svenska och engelska? Ja, målen handlar i princip om att utveckla beståndet, ge stöd till förmedlare och nå ut med information till våra målgrupper. Och sammanfattningsvis ser det fint ut!

För att utveckla vårt bestånd av tillgängliga medier på olika språk väljer vi årligen ett antal fokusspråk. 2019 var det arabiska, kurdiska, persiska (inklusive dari), somaliska, tigrinska och de nationella minoritetsspråken. Vi höll kurs och tempo som tänkt och producerade titlar på samtliga fokusspråk. Produktionen har

varit koncentrerad till talböcker och alla titlar finns förstas i Legimus!

Produktionen är förhållandevis enkel att mäta eftersom det görs i siffror. Men frågan om vi nått ut till användare och bibliotekarier är desto knepigare att besvara. Beståndet är under uppbyggnad och än så länge förhållandevis litet. Det ganska vaga måttet ”antal lån” säger inte så mycket i det här fallet. Nyttjandegraden har ökat, men det beror kanske delvis på att det finns ett bestånd att nyttja.

Att ratta rätt, både med urvalet av titlar och att nå ut till våra användare och förmedlare är en pågående utmaning. Jag fortsätter det goda arbete som mina företrädare påbörjat och det ska bli enormt spännande att göra det tillsammans med dig! Kom gärna med frågor, synpunkter och förslag på utbud och förmedling av tillgängliga medier på andra språk än svenska.

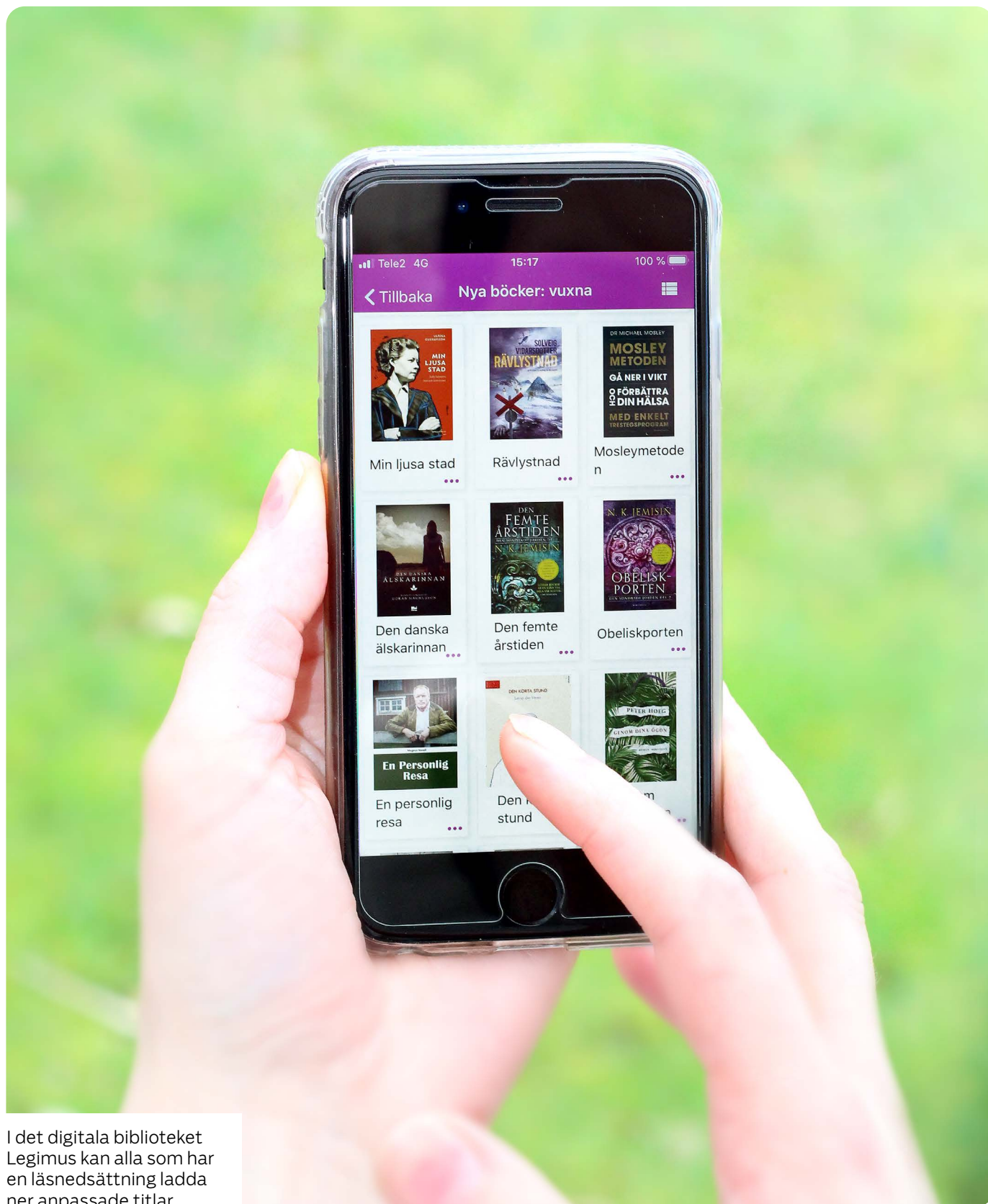
Jag ser fram emot nästa års kik i backspeglarna! ●

Ellen M. Follin

Produktionen är lätt att mäta, men när vi ut till användarna?

Hör av dig till mig!
ellen.follin@mtm.se

I det digitala biblioteket Legimus kan alla som har en läsnedsättning ladda ner anpassade titlar.

Varje år görs fler än 3 000 talböcker till MTM:s digitala bibliotek Legimus. Men hur går det till att göra en talbok? Myndighetens talboksspecialist Ulrica Lejbro berättar om vägen från förslag till färdig bok.

TEXT HILLEVI ANDREASSON, ANETTE SÄFSTRÖM

En talbok blir till

Att läsa med öronen ska inte vara annorlunda än att läsa tryckt text. Det är MTM:s ambition och på myndigheten jobbar man hårt för att alla ska kunna läsa på lika villkor. Ulrica Lejbro arbetar med talböcker, från förslag till färdig talbok.

– Det är häftigt att jobba på uppdrag av individen. Att det finns en myndighet som kan tillgodose de behoven. Böckerna blir ju också tillgängliga för fler i Legimus sedan.

Det börjar nämligen alltid med ett önskemål. Oftast är det läsarna själva som kommer med det. En låntagare som saknar den bok hen vill läsa som talbok vänder sig till

sitt bibliotek, som i sin tur hör av sig till MTM med ett önskemål om att få boken inläst. När det gäller högskolelitteratur pratar studenterna istället med högskolebiblioteket som sedan beställer inläsning av kurslitteraturen.

Men önskemålet kan också komma från MTM. På myndigheten arbetar flera bibliotekarier som jobbar med bokurval och bevakar all utgivning av skönlitteratur, och i viss mån facklitteratur. De har alltså stenkoll på bokmarknaden och föreslår inläsning av böcker som de vet att många kommer att vilja läsa.

När det finns ett förslag ska beslut tas om inläsning och sedan sätter produktionen igång. Häng med steg för steg !

Ulrica Lejbro är talboksspecialist på MTM i Malmö.

FOTO: ANETTE SÄFSTRÖM

Ladda ner eller läs strömmande

Alla som har en funktionsnedsättning som gör att man har svårt att läsa tryckt text har rätt att låna talböcker i det digitala biblioteket Legimus. Det innehåller mer än 138 000 anpassade titlar, såsom talböcker, punktskriftsböcker och e-textböcker. Här kan låntagare och förmedlare söka litteratur, låna genom nedladdning eller läsa strömmande direkt via dator eller app.

Exempel på funktionsnedsättningar då man har rätt att låna talböcker:

- Läs- och skrivsvårigheter, till exempel dyslexi.
- Synnedsättning.
- Andra fysiska funktionsnedsättningar, som rörelsehinder och hörselskada.
- Intellektuell funktionsnedsättning.
- Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, som autism och adhd.
- Tillfällig läsnedsättning.

1 Fatta beslut

Det är urvalsbibliotekarierna på MTM som tar beslutet om en bok ska göras som talbok. De flesta förslag får bifall. Men om boken till exempel är äldre eller mest är av lokalt intresse kan den få avslag.

– Beslutet om en skönlitterär titel ska bli talbok görs utifrån kriterier så som popularitet, aktualitet och allmänintresse. Det är inte alla böcker som går att göra som talbok av tekniska skäl, till exempel om det är många bilder som har betydelse för berättelsen, säger Ulrica Lejbro.

Beslutet om en skönlitterär titel ska bli talbok görs utifrån kriterier så som popularitet, aktualitet och allmänintresse.

2 Skaffa fram materialet

När beslut är fattat om att en bok ska göras som talbok är nästa steg att få tag på textunderlaget, alltså själva boken. Många förlag hjälper till genom att skicka materialet till MTM. Annars köps den tryckta boken in. En del böcker som inte längre finns att köpa måste lånas.

3 Utforma talboken

Nu börjar själva produktionen. Produktionshandläggaren bedömer bokens svårighetsgrad. Hur många timmar kommer den ta att göra? Har den många tabeller eller bilder som behöver beskrivas?

Nu avgörs också vilken typ av talbok som ska göras: med mänsklig röst eller med talsyntes. Romanser görs nästan alltid med en inläsare.

4 Märk upp texten

Nästan alla talböcker görs med text så att läsaren kan följa med i texten samtidigt som hen lyssnar. Böckerna görs i det så kallade Daisy-formatet, vilket innebär att man kan bläddra, söka på kapitel, sidor och rubriker och sätta bokmärken.

För att det ska fungera tekniskt görs alla texter till ett råmaterial. Det går sedan att använda för att göra både talböcker och punktskrift.

– Våra producenter i Indien gör en så kallad xml-uppmärkning där texten märks upp i rubrik, citat, ingress med mera.

Hon berättar att den stora tekniska utmaningen är böcker med många grafiska element. De är svårare eftersom det inte är självklart vilken uppmärkning en text ska ha. Är en text som ligger i en färgad ruta en faktatext eller kanske ett citat?

– Där krävs tydliga instruktioner från oss om hur de ska behandla texten.

En annan utmaning är bild- och tabellbeskrivningar. En tabell behöver förstås beskrivas in i minsta detalj för att den ska vara relevant för läsaren.

Bilder i böcker för barn med synnedsättning måste också beskrivas noggrant. Böckerna består ofta av en huvudtext där bilden är fristående och tillför ytterligare en dimension i berättelsen. Förutom att beskriva vad som händer i bilden måste man också beskriva stämningen.

– En väldigt spännande del av jobbet är att få till det där på ett bra sätt, säger Ulrica Lejbro.

5 Skicka till inläsning

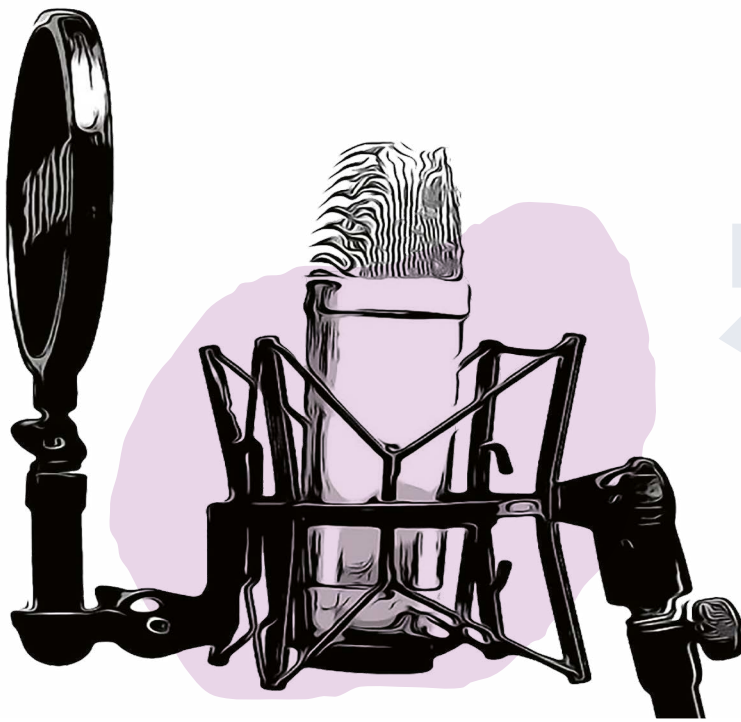
När texten är uppmärkt och klar skickas den tillbaka till MTM där produktionshandläggare går igenom den och säkerställer att filen är korrekt, godkänner den och skickar vidare till inläsning.

MTM samarbetar med flera inläsningsleverantörer. En del av dem är specialiserade på olika ämnesområden och språk.

– Till skillnad från hos många kommersiella ljudboksaktörer är de flesta av våra inläsare inte kända skådespelare. Det innebär inte att de inte får dramatisera alls men uppläsningen ska vara ganska neutral, säger Ulrica Lejbro.

I barnböcker tillåter man mer dramatisering eftersom det är viktigt att läsaren ska känna sig engagerad. Högskolelitteratur som läses in som talböcker ska däremot av naturliga skäl vara helt neutral. Av alla talböcker MTM producerar är faktiskt mer än hälften just högskolelitteratur.

– Där är det väldigt viktigt att inläsaren har bra ämneskunskaper. Det ska inte mär-

I uppdraget till leverantören ingår att matcha boken med inläsare på bästa möjliga sätt.

kas någon tvekan inför medicinska termer eller facktermer på engelska till exempel.

I uppdraget till leverantören ingår att matcha boken med inläsare på bästa möjliga sätt. En ny uppläsare måste lämna in röstprov till MTM. Kraven man ställer på en inläsare är bland annat att rösten ska vara tydlig, hen ska ha bra uttal och intonation och det ska inte finnas störande ljud som till exempel smackande. Kraftiga dialekter fungerar inte heller då ord kan missförstås. Som läsare ska man inte behöva fundera på HUR personen läser.

– Det är viktigt att inläsaren har bra textkontakt. Det kanske låter abstrakt men det handlar om att uppläsningen ska flyta bra. Personen ska inte låta förvånad över vad den läser.

När den inlästa talboken är färdig hos leverantören görs en leveranskontroll hos MTM. Man säkerställer bland annat ljudkvaliteten, att textmedföljningen fungerar och att den går att navigera i.

– Skulle vi upptäcka att något inte är bra reklamerar vi inläsningen och skickar tillbaka den till leverantören.

När en bok är godkänd och klar läggs den in i MTM:s arkiv och ett par dagar senare

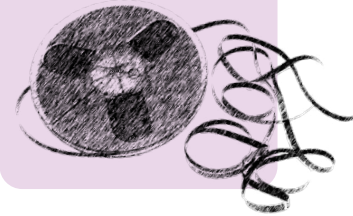
går den att ladda ner i Legimus. En vanlig roman på runt 250 till 300 sidor tar omkring en månad att producera, från det att den skickas på inläsning tills att den är uppe i Legimus. När det gäller högskolelitteratur får studenterna ofta litteraturlistan bara några veckor före kursstart och då är det svårt att hinna producera böckerna i tid. Ofta kan man göra delleveranser av materialet, det vill säga att studenten får texten varefter den läses in. Mycket kurslitteratur görs också med talsyntes eftersom det går mycket fortare.

När det gäller skönlitteratur samarbetar MTM redan med flera förlag för att få tillgång till nya böcker så tidigt som möjligt. Det hade varit önskvärt att kunna utöka samarbetet så att MTM kan påbörja inläsningen redan när en ny bok skickas till tryck hos förlagen. Då skulle talboken komma ut relativt nära släppdatum. Ulrica Lejbro menar att de försöker snabba på processerna så mycket de kan och att det är en viktig demokrati- och tillgänglighetsfråga.

– Varför ska personer med funktionsnedsättning behöva vänta flera månader på en ny bok? Den där romanen som alla pratar om, den vill ju de ha tag på samtidigt som alla andra. ●

Visste du att?

På 1950-talet lades talboken in på rullband. 1975 kom kassettboken. Under 1990-talet utvecklades Daisy i cd-format. På 2000-talet blev talboken nedladdningsbar via legimus.se.

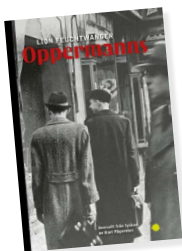
Ibland vill man aldrig att en bok ska ta slut. Tur då att det finns tjocka böcker som räcker länge! Vi tipsar om fem tegelstenar på temat historiska romaner.

TEXT: HILLEVI ANDRÉASSON

Historiska tegelstenar i Legimus

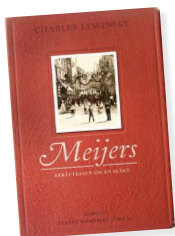
Oppermanns, Lion Feuchtwanger

Boken gavs ut första gången 1933 och skildrar Tysklands förändring under 1930-talet utifrån den judiska familjen Oppermann. De är framstående i samhället och ser sig som tyskar. Bit för bit kringskärs deras liv och verksamhet. Den samtida skildringen av hur det otänkbara blir till vardag är skrämmande. ●

Meijers – berättelsen om en släkt, Charles Lewinsky

En kväll 1871 knackar en rymling på dörren hos sina släktingar i den judiska familjen Meijer. Han vänder upp och ned på deras liv i den schweiziska byn. Vi får följa släkten Meijers liv genom kärlek, sorger, triumfer, kamp och strävan efter att bli accepterade i samhället. ●

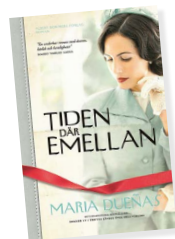
De obotliga optimisternas klubb, Jean-Michel Guenassia

En uppväxtskildring från 1960-talets Paris i skuggan av kalla kriget och kriget i Algeriet. Tolvårige Michel blir medlem i De obotliga optimisternas klubb, en skara östeuropéer som fördriver tiden med att spela schack. Tillvaron ruckas när brodern rapporteras saknad i Algeriet. ●

Tiden där emellan, Maria Dueñas

1936 bor sömmerskan Sira i ett Madrid på randen till inbördeskrig. Häftigt förälskad lämnar hon allt men blir övergiven och utblottad i Marocko. Snart dras hon in i ett farligt dubbelliv och tvingas fly för livet. ●

Liv efter liv, Kate Atkinson

Ursula Todd föds under en snöstorm 1910 och dör innan hon tagit sitt första andetag. Sedan föds hon igen och dör, om och om igen. Ursulas olika liv blir en skildring av små och stora händelsers betydelse för de vägar våra liv och historien tar. ●

Den hyllade romanen *Liv efter liv* skrevs 2015 av den brittiska författaren Kate Atkinson.

FOTO: HELEN CLYNE

Symbolerna anger vilket format böckerna finns i. ● TALBOK ● PUNKTSKRIFTSBOK

I Legimus finns böcker att låna på Sveriges fem nationella minoritetsspråk. Här är några tips för barn och unga!

TEXT: IDA BENGMARK

Boktips för unga på minoritetsspråk

Malva ta gräjerna, Malin Eriksson

Resanderomani. Det finns inget Malva hellre vill än att än att börja rida men pappa säger att hästar är farliga och att Malva är för liten. Den enda som verkar förstå tjsningen med hästar är farmor. Kanske är det hon som kan övertala pappa? På svenska heter boken **Malva och hästarna**. **T**

andra letar hunden Hintl efter sin husse som rest iväg. Kommer de att hitta varandra igen? Passar fint för nybörjarläsare! **T**

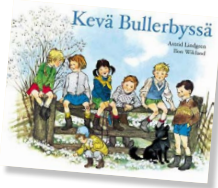
Lasilapset, Kristina Ohlsson

Finska. Billie och hennes mamma har flyttat men det är något märkligt med det nya huset. De gamla ägarna verkar ha gett sig av plötsligt och bara lämnat allt. Det händer märkliga saker och Billie får höra att det kan vara spöken. Tillsammans med sin nya vän undersöker hon vad som hänt. På svenska heter boken **Glasbarnen**. **T**

Kevä Bullerbyssä, Astrid Lindgren

Meänkieli. Livet i Bullerbyn blir något alldeles extra på våren när djurens ungar föds. När ett litet lamm behöver hjälp lovar Lisa att ta hand om det och mata det med flaska. Men att vara extramamma till ett lamm är mer arbetsamt än vad hon tänkt sig. På svenska heter boken **Vår i Bullerbyn**. **T P**

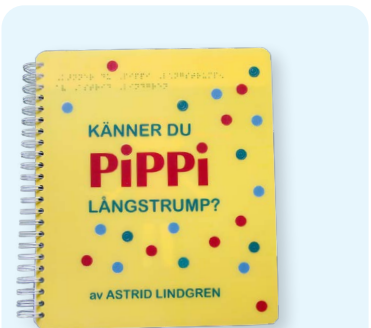
Ber vuolget, Ann-Helén Laestadius

Lulesamiska. Johannes bor med sin familj i Övre Soppero och har hoppat av gymnasiet för att hjälpa föräldrarna med renskötseln. De förväntar sig att Johannes så småningom tar över ansvaret. Vad han själv vill vet han inte riktigt, bara att han vill någon annanstans. Vågar han gå sin egen väg? På svenska heter boken **Bara dra**. **T**

Máyselekh, Leon Elbe

Jiddisch (den enda barnboken inläst på jiddisch i Legimus). Boken består av två humoristiska berättelser. I den ena blir en pojke lurad på pengarna han fått av sin mamma när han ska gå och handla. I den

Pippi blir taktill bilderbok

I år är det 75 år sedan den första boken om Pippi Långstrump kom ut. Lagom till jubileet blir den första taktilla bilderboken om Pippi färdig: **Känner du Pippi Långstrump?** Boken är gjord med kollagebilder och med hela texten i punktskrift. Den tryckta texten finns i en ficka längst bak.

Det är MTM i samarbete med systemmyndigheten i Finland, Celia, som tagit fram boken som kommer att finnas både på svenska och finska.

Efterfrågan på lättläst litteratur ökar stadigt. Som en följd av det börjar fler förlag få upp ögonen för lättläst. Ett av dem är Bonnier som nu lanserar sitt nya lättlästa förlag Hedvig.

TEXT ANETTE SÄFSTRÖM FOTO CAROLINE ANDERSSON

Nya förlaget fokuserar på lättläst

Ryktet i förlagsbranschen om att ett nytt lättlästförlag var på gång bekräftades i november förra året. Då fanns ännu inget namn på förlaget och ingen utgivningslista.

Nu har fyra månader gått och namnet Hedvig är på plats, liksom en första utgivningslista om sex titlar som släpps till sommaren (läs vilka de är på nästa uppslag).

Redaktionen på tre personer har också installerat sig i Bonnierhuset på Sveavägen i Stockholm och de har alla erfarenhet av att jobba med lättläst. Sandra Svensson är sälj- och marknadsansvarig och har tidigare arbetat på Vilja/Nypon Förlag och Erika Larsson, förläggare, har varit redaktionsansvarig på LL-förlaget, Myndigheten för tillgängliga mediers lättlästa förlag. Där har också Hedvigs ansvariga förläggare, Hanna Larsson, sin bakgrund.

Hon var tidigare chef för både LL-förlaget och den lättlästa nyhetstidningen 8 Sidor. När myndigheten flyttade från

Stockholm till Malmö under 2019 valde hon att sluta sin tjänst.

Läsliv ringde upp Hanna Larsson för att prata om hennes nya jobb, om målgrupperna och om lättläst i stort.

Vi börjar med den uppenbara skillnaden mellan statliga LL-förlaget och kommersiella Hedvig. Hur kommer Hedvigs utgivning att skilja sig från LL-förlagets?

– I praktiken innebär skillnaden att LL-förlagets utgivning kan bestå av böcker som inte är lönsamma men där man möter behovet hos en ofta ganska liten och särskilt utsatt målgrupp. Hedvig kan förstås också ge ut en sådan bok men majoriteten böcker räknar vi med kan nå en större läsekrets.

Nu är målgruppen tillräckligt stor för en sådan här satsning.

Hannas boktips

”Sveriges Historia” av Bengt Fredrikson. ”Ett bra exempel på ett fantastiskt lättläst berättande!”

Hanna Larsson, ansvarig förläggare för nya bokförlaget Hedvig, ser en lucka på marknaden.

Att Bonnier gör en satsning på lättläst just nu beror nämligen på två saker: dels har målgrupperna blivit fler och dels har LL-förlaget fått ett ökat uppdrag från regeringen att vara mer av ett kunskapscentrum som ska fokusera på mindre målgrupper där utgivningen inte är kommersiellt gångbar.

– Det är först på senare tid som målgruppen för lättläst har blivit tillräckligt stor för en sådan här satsning. Läsare som är ovilliga eller ovana har ju ökat stadigt och i och med att LL-förlaget också ska ha större fokus på sin roll som kunskapscentrum framöver så ser vi en lucka efter LL-förlaget som vi kan fylla, säger Hanna Larsson.

Hedvigs utgivning kommer alltså vända sig till en bred grupp läsare.

– Läsare som av olika anledningar kan ha svårt att läsa, tillfälligt eller permanent. Eller som är ovilliga eller ovana läsare eller läsare som lär sig svenska.

Bonnierförlagen ger redan ut lättlästa böcker i Bonnier Carlsens serie Lätt-att-läsa men medan de vänder sig till barn 6-9 år kommer Hedvig att ta vid från ungefär 10 år.

De flesta av böckerna ska göras även som ljudböcker och e-böcker och det blir både nyskrivna titlar och bearbetningar. Bearbetningarna kommer att bestå av klassiker, storsäljare och andra aktuella titlar som lyfts fram och diskuteras i media.

– Så länge det finns ett behov och en efterfrågan finns det teoretiskt sett ingen bok som inte skulle kunna vara lättläst. Det vi vet är att lättlästläsarna vill kunna delta i samma boksamtal som andra. De vill kunna hänga med i aktuella diskussioner och få läsa samma bok som klasskompisarna.

Hedvigs första titlar, som ges ut i sommar, är lättlästa bearbetningar av samtida storsäljare och klassiker samt fack- och skönlitteratur för unga och vuxna. Av titlarna som ges ut i höst kommer flera att vara nyskrivna.

Nationella, enhetliga riktlinjer för lättlästnivåer finns inte än, men liksom de

Hos varje lättlästförlag tror jag att man har en evighetsdiskussion om definitionen av lättläst.

flesta andra lättlästförlag kommer Hedvig att dela in sina titlar i nivåer. För att få fram riktlinjer för dem har Hedvig satt ihop en grupp bestående av lättlästförfattare, speciallärare och skolbibliotekarier.

– Nivåerna är ju i grund och botten ett stöd mer för förmedlaren än för läsaren så det är jätteviktigt för oss att få in deras tankar.

Vårt samtal om nivåer glider över till att handla om begreppet lättläst. Det är något som Hanna Larsson funderar mycket kring.

– Hos varje lättlästförlag tror jag att man har en evighetsdiskussion om definitionen av lättläst. Det är ett så diffust begrepp som genererar många frågor. Är det verkligen vi genomsnittsläsare som ska lägga ribban för när en bok anses vara lättläst. Lättläst för vem? Och vad är en lätt text? En enkel text kan ju anses vara svår om den misstolkas till exempel. Och kan lättläst litteratur ställas jämte lättlästa brukstexter och var går gränsen mellan en traditionell bok och en lättläst bok? Samtidigt vet vi att lättläst fungerar och att det finns ett reellt behov. Så det är nog en frågeställning man får leva med helt enkelt, men det är en stor utmaning.

Och namnet då? Varför blev det ett personnamn, och varför just Hedvig? Det har flera förklaringar, enligt Hanna Larsson.

– Vi ville ha ett personnamn för att uttrycka en personlig relation till de vi vänder oss till, vilket är både läsare och förmedlare. Sen tycker vi att det är fint. Vi tänker att Hedvig ska vara som en störtskön kompis som kan allt om lättlästa böcker. Någon tyckte Hedvig lät som en igelkott; rund och mjuk men också skarp och egensinnig. En väldigt träffande beskrivning av förlaget, tycker jag! ●

Hedvigs första titlar

Hedvigs första titlar släpps i sommar och är bearbetningar. Två av dem vänder sig mot barn/unga och de övriga till vuxna.

• Knutby

Jonas Bonnier

• En bur av guld

Camilla Läckberg

• Hjärnstark

Anders Hansen

• Mellan himmel och hav

Anna Fredriksson

• Värsta bästa nätet

Maria Dufva
(barn/ung)

• En ö i havet

Annika Thor
(barn/ung)

Några förlag med fokus på lättläst

BARN & UNGA VUXNA

Bokförlaget Hegas

Hegas startades 1983 och ger ut lättläst skönlitteratur för barn och unga på svenska, engelska och arabiska. Böckerna används främst i undervisningen på grundskolor och i skolbibliotekens verksamhet. Hegas finns i Helsingborg. www.hegas.se

Nypon förlag

Nypon förlag startades 2010 och ger ut pedagogiskt material och lättläst litteratur för barn och unga. De har böcker på tolv olika språk och till de skönlitterära böckerna på svenska och engelska finns gratis arbetsmaterial för pedagoger och elever. De ägs sedan 2018 av

Studentlitteratur och finns i Lund. www.nyponforlag.se

Argasso förlag

Barnboksförlaget Argasso grundades 2002 i Örnsköldsvik. De ger årligen ut ett tjugotal lättlästa titlar för barn och ungdomar i serien Läsvänligt. Sedan några år tillbaka ger förlaget även ut 5–10 e-böcker per år. Några av titlarna har gratis studiematerial för lärare och elever. www.argasso.se

VUXNA & UNGA VUXNA

Vilja förlag

Vilja startades 2012 av Nypon förlag och riktar sig till unga vuxna och vuxna. Även Vilja ger ut böcker på tolv olika språk och med gratis

arbetsmaterial för alla böcker på svenska. De har sitt huvudkontor i Lund med filial i Stockholm. www.viljaforlag.se

LL-förlaget

LL-förlaget har funnits sedan 1991 och är idag en del av MTM, Myn-digheten för tillgängliga medier. Förlagets uppdrag är att ge ut litteratur för läsare med stort behov av lättläst, när behoven inte tillgodoses på den kommersiella marknaden. De ger numera bara ut nyskriven fack- och skönlitteratur för vuxna men i förlagets backlist finns nyskrivna böcker, återberättade böcker och klassiker. LL-förlaget har sedan 2020 sitt säte i Malmö. www.ll-forlaget.se

Emma Frey-Skøtt har lovordats för sitt sätt att skriva lättläst, senast för skräckhistorierna i boken *Ögat*. I sin nya bok *Hjärtat* står kärleken i centrum.

TEXT ANETTE SÄFSTRÖM

FOTO: ANNA SVANBERG

I februari släpptes Emma Frey-Skøtts nya bok *Hjärtat* på LL-förlaget. Läs om den på sidan här intill.

”Skräck och kärlek känns oerhört mycket”

Hej Emma! Din senaste bok *Ögat* handlade om skräck, nu går du över till kärlek. Så olika ämnen men finns det några likheter?

– Både skräck och kärlek känns oerhört mycket i kroppen och på så sätt är dessa ämnen lika. Dessutom väcker båda ämnena mycket tankar och funderingar. Det är det som är så roligt och utmanande, att på några få korta rader lyckas väcka nya tankar.

Du har ju skrivit många lättlästa barn- och ungdomsböcker. Vad är så bra med att skriva lättläst?

– Det är vackert med det avskalade, det är som att skriva poesi. Det är också utmanande eftersom man med små enkla medel måste få fram en historia som berör, och man måste skriva med eftertanke. Det är verkligen en konst.

Hur började du skriva lättläst?

– Jag var på en föreläsning om lättläst och blev inspirerad. Sedan gick jag en kurs i att skriva lättläst på LL-förlaget. Jag hade skrivit läromedel för barn innan och mitt första försök att skriva skönlitterärt blev den lättlästa boken *Sveket*. Sedan dess har jag skrivit flera lättlästa böcker för Nypon, LL-förlaget, Hegas och för Natur & Kulturs Lëshoppet.

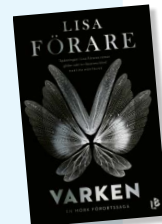
Vad skriver du på just nu?

– Tillsammans med Madeleine Bäck (bland annat känd för sina skräckböcker *Vattnet drar*, *Jorden vaknar* och *Berget offrar*, reds anm.) skriver jag på ”ett Skräxikon”, en handbok i skräck som kommer ut till hösten 2021. Jag har alltid älskat att läsa skräck. ●

Emma Frey-Skøtt

Bor: På Östermalm i Stockholm.

Bästa bok: *Varken* av Lisa Förare (finns som talbok i Legimus)

Gör på fritiden: Skriver, klättar och umgås med min särbo Jörgen och katterna Astrid, Folke och hunden Leo-Lennart.

”Du låter deppig. Det har du varit ända sedan Amir gjorde slut. Och jag hör själv hur darrig jag låter när jag säger ”Jag har en sak jag måste berätta ...” ”

Ur Emma Frey-Skøtts bok *Hjärtat*

Boktips: vårens lättlästa böcker

Hjärtat – 13 korta berättelser om det fina och svåra med kärlek

Emma Frey-Skøtt

Hjärtat är en lättläst bok om stora och svåra känslor. De superkorta kärlekshistorierna utspelar sig i allt från en träningslokal för kampsport till en fullsatt buss. Texterna är ett tacksamt underlag för diskussioner om känslor som längtan, osäkerhet, svartsjuka och skam. Boken är rikt illustrerad av serietecknaren Elin Jonsson, vars bilder tillför en extra dimension till berättelserna. LL-förlaget, 2020.

Doktor Glas, Hjalmar Söderberg

En av den svenska litteraturens stora klassiker. Doktor Glas förälskar sig i den unga vackra Helga, som är fast i ett kärlekslöst äktenskap med den motbudande pastorn Gregorius. Helga vänder sig till doktor Glas för att få hjälp och alltmer aktivt förbereder han lösningen. Har man rätt att döda en människa för att rädda en annan? Vilja förlag

Katarina Taikon – ett liv, Tomas Dömstedt

Det här är historien om flickan som föddes i ett tält, lärde sig att läsa och skriva som 26-åring och blev en framgångsrik författare som vigde sitt liv till kampen för romers rättigheter. Boken porträtterar människan, aktivisten och författaren Katarina Taikon. Vilja förlag.

Livet Deluxe, Jens Lapidus

Jorge är tillbaka och JW har kommit ut ur fängelset. Precis som i *Snabba cash* och *Aldrig fucka upp* får läsaren besöka Stockholms undre värld ur de kriminellas perspektiv, där Jens Lapidus skildrar deras egen logik. Vilja förlag 2020.

Äntligen ihop, Thea Blixt

Mirja tycker att nästa steg i hennes och Alex relation är att flytta ihop. Hon föreslår att de provar att bo tillsammans på hotell. Men det blir inte riktigt som hon tänkt sig. Visst är det kul och spännande men också ganska jobbigt. LL-förlaget, 2020.

Frågor och svar!

Anna Jönsson på MTM delar med sig av frågor och svar som kommer till Svarstjänsten.

Fråga MTM

Har du någon fråga du vill få hjälp med? Svarstjänsten på MTM svarar på frågor som gäller talböcker, punktskriftsböcker och böcker på lättläst.

Telefon:
040-653 2710
E-post:
info@mtm.se

Hur gör jag om en låntagare vill läsa böcker på andra språk än svenska?

– I Legimus finns tusentals titlar på andra språk än svenska. Vi tipsar även om böcker på andra språk under ”**Läs-tips**”. Om en låntagare vill läsa en titel på ett språk som inte finns i Legimus kan du lämna ett inläsningsförslag. Utifrån inkomna förslag undersöker våra urvalsbibliotekarier om, och på vilket sätt, titeln kan göras tillgänglig.

På sida 9 kan du läsa en krönika om mångspråksåret som gått, skriven av Ellin Follin, bibliotekarie på MTM.

Hur kan vi på biblioteket få tips om talböcker att lyfta fram?

– Ett bra sätt är att använda vår **utökade katalogsökning** i Legimus för att filtrera fram det du vill ha. Där kan du till exempel filtrera på utgivningsår eller på vilka titlar som har tillgängliggjorts de senaste 14 dagarna. Och kom ihåg att det är innehållet, inte formatet, som är viktigt att lyfta! Så använd samma kanaler som du gör

för tips om tryckta böcker att lyfta fram. Vi publicerar också kontinuerligt boktips på legimus.se, så håll utkik!

Varför saknar vissa talböcker text?

– Om en talbok inte har text brukar det i de flesta fall vara på grund av att det är en äldre inläsning, och då hade vi inte samma teknik som vi har idag. Numera är det bara i undantagsfall som vi gör en talbok utan text och anledningen brukar vara att boken är uppbyggd på ett sådant sätt att det är för komplicerat rent tekniskt. I Legimus skriver vi alltid om det enbart är en talbok, eller om det är en talbok med text.

Har ni ändrat era kontaktuppgifter nu när ni flyttat till Malmö?

– Ja! Våra e-postadresser är samma som innan, men våra telefonnummer har ändrats till 040-nummer. Svarstjänsten når du nu på **040-653 27 10** och Punktskrifts- och prenumerationservice når du på **040-653 27 20**. Öppettiderna är oförändrade.

BIT FÖR BIT

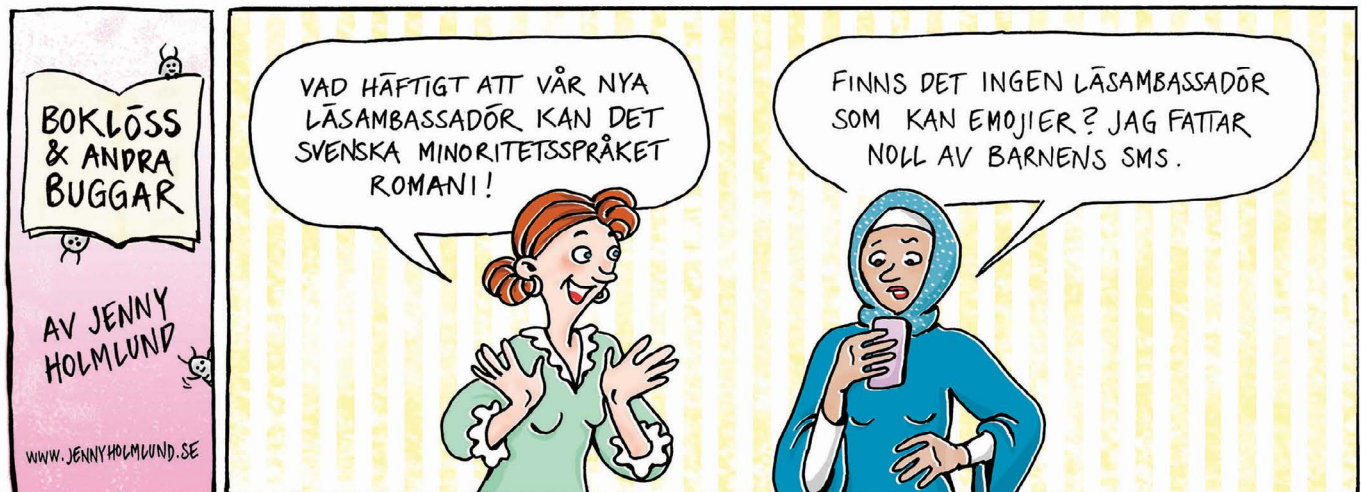
Hur mycket kan du om litteratur? Testa dig själv eller tävla mot andra! Läs en ledtråd i taget och svara när du tror att du kan. Rätt svar finns under frågorna.

DECKAR-FÖRFATTARE	Hon har sponsrat en läktare på Raith Rovers hemmaplan.	Hennes första bok handlade om journalisten Lindsay Gordon.	Författarens stil och ursprung placerar henne i genren Tartan Noir.	Privatdetektiven Kate Brannigan är huvudperson i en av hennes fyra bokserier.	Hennes böcker om Tony Hill och Carol Jordan heter som TV-serie Wire in the Blood.
FANTASY I NUTID	Titeln är lång och huvudpersonen heter Jacob.	Boken är illustrerad med märkliga fotografier.	Nästa bok i serien heter Spökstaden.	Stora delar av boken utspelar sig på en avlägsen ö utanför Wales.	I filmen har Eva Green rollen som Miss Peregrine.
EN BOK-SERIE	Förlaget sammanfattar serien som "spänning och magi i Mariefred".	Åsa Larsson och Ingela Korsell skriver och Henrik Jonsson tecknar.	Huvudpersonerna är bröderna Viggo och Alrik.	I centrum för serien är ett magiskt bibliotek under kyrkan.	På latin betyder seriens namn frid och fred.
MYTOLOGISK VARELSE	Lestat de Lioncourt är en sådan i Anne Rice böcker.	En sådan varelse bor granne med Oscar i Blackeberg.	De tar över Salem's Lot i Stephen Kings bok.	Buffy slår ihjäl dem i Sunnydale.	Bram Stokers Dracula är en sådan varelse.
EN BLOMMA PÅ ENGELSKA	Hon kommer på Bilbos 111-årskalas med maken Filibert Bolger.	Så heter den stränga sjuksköterskan på Hogwarts.	Hon lever farligt som SvampBob Fyrkants körskolelärare.	I John McCraes dikt blommar den på Flanderns fält.	I Storbritannien bärs den av nästan alla runt 11 november.

Rätt svar: Deckarförfattare: Val McDermid. Fantasy i nutid: Miss Peregrines hem för besynnerliga barn. En bokserie: Pax. Mytologisk varelse: Vampyr. En blomma på engelska: Poppy.

FRÅGOR: ERIK RÅGVIK

Seriestrippen

SERIESTRIPPEN: JENNY HOLMLUND

Missa inte skolwebben!

MTM:s skolwebb är en guldgruva för alla som arbetar med elever som behöver lättläst eller talböcker. Här finns föreläsningar, tips, reportage och mycket mer.

Välkommen in till:
mtm.se/skola

